

УДК 316.77:37.011

Пінська Олена

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної та вікової психології
Криворізького державного педагогічного університету
<https://orcid.org/0000-0003-2558-6805>

Калашнікова Ганна

здобувач ОС магістр спеціальності Психологія
Криворізького державного педагогічного університету
<https://orcid.org/0009-0004-0364-9486>

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.410

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ДЕФІНІТИВНЕ ПОЛЕ ПРОБЛЕМИ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному аналізу проблеми комунікативної компетентності особистості як внутрішнього ресурсу ефективної комунікації. У ній окреслені концептуальні ідеї розуміння сутності понять «комунікативна компетентність», «комунікативна особистість», «комунікативний потенціал», «комунікативні здатності», «комунікативна толерантність», «соціальний інтелект». Проаналізована соціально-психологічна значущість компетентності у комунікації з урахуванням невизначеної ситуації сучасного українського буття в умовах військового конфлікту, бо в реаліях сьогодення кожна людина постає перед необхідністю вирішення складних завдань, а це вимагає залучення всього діапазону індивідуально-психологічних ресурсів людини, одним з яких і є комунікативна компетентність.

Більшість дослідників цього феномену одностайні в тому, що комунікативна компетентність – це багатоаспектна, інтегративна, узагальнена властивість особистості, що містить у собі розвинуті комунікативні здатності, сформовані уміння, навички міжособистісного спілкування та інтегративні особистісні динамічні якості в їх комунікативному виявленні, тобто комунікативна компетентність зреалізується лише при розкритті комунікативного потенціалу особистості. У статті комунікативна компетентність розглядається у єдності мотиваційних, когнітивних та операційних компонентів, а також у ній представлено теоретико-методологічний огляд варіативних підходів до структури комунікативної компетентності в наукових працях української психологічної спільноти, визначені та схарактеризовані особливості активізації цього багатоаспектного явища, зосереджено увагу на суттєвих особистісних якостях комунікативної особистості, а саме комунікативній толерантності та соціальному інтелекту, які позиціонуються як чинники позитивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії і є запорукою успіху у будь-якій ситуації комунікації.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативна особистість, комунікативний потенціал, комунікативні здатності, комунікативна толерантність, соціальний інтелект.

Постановка проблеми. Кардинальні зміни в усіх сферах буття української спільноти зумовили докорінні зрушення у всіх сферах функціонування сучасного суспільства і активізували потребу в соціально цінних властивостях особистості. В умовах несталого сьогодення перманентно зростає науковий інтерес до конгруентного особистісного розвитку суб'єктів життєтворення і особливого значення набувають питання комунікативної компетентності, яка виступає генеральною умовою успішності будь-якої діяльності та

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

гармонізації поведінки в міжособистісній взаємодії. Комунікативна компетентність є системою внутрішніх ресурсів особистості, необхідних для побудови продуктивної комунікації у певному колі ситуацій взаємодії, визначальним показником розвитку особистості у сучасній гіперінформаційній реальності. У зв'язку з цим виникає необхідність окреслення та всебічного аналізу дефінітивного поля проблеми та детермінант активізації цього психологічного феномену.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. На сьогоднішній момент у просторі психології проблема комунікативної компетентності доволі розгорнуто представлена у наукових наробках української психологічної спільноти. Проте, не зважаючи на достатньо широке її висвітлення, вона не полишає своєї значимості і є актуальним ракурсом численних теоретико-емпіричних досліджень.

Феномен комунікативної компетентності є складним і багатоаспектним. На сьогоднішній момент проблема комунікативної компетентності займає поштиве місце серед завдань психологічної науки. Вивченню загальних її аспектів, питанням структури комунікативного потенціалу та комунікативного ядра особистості присвятила свої дослідження Орбан-Лембрик (2010). Науковець Максименко (2005), досліджуючи феномен комунікативної компетентності, окреслив наукові основи сутності, особливостей і структури феномену, виокремивши у ньому гностичний, конативний та емоційний компоненти та розкриваючи їх змістовну сутність. Окреслюючи комунікацію, як універсальну умову людського буття, дослідниця Лаврухіна (2015), висвітлювала співвідношення та взаємообумовлюючий зв'язок між дефініціями «комунікація», «спілкування», «комунікативна компетентність». Карпюк (2019) акцентував свою увагу на проблемі комунікативної компетентності через призму моральної категорії, як здатність особистості орієнтуватися в ситуаціях спілкування. Психологи Пляка та Корніяка (2008, 2011) окреслюють комунікативну компетентність, як здатність людини орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях. Дзикович та Галицька (2015, 2015) зосереджують свою увагу на складових комунікативної компетентності, виокремлюючи сфери їх прояву у спілкуванні. Генеральним фактором комунікативної компетентності Мацюк та Хвесик визначають комунікативні здатності, вважаючи їх системоутворювальними у комунікативно-виконавчій майстерності особистості (2017). Психологи Доценко та Гавриляк (2021, 2019) у своїх наробках визначили специфіку змісту і структури комунікативної компетентності залежно від виду професійної діяльності, окреслюючи її як необхідну складову та чинник професійної підготовки до будь-якої царини діяльності. Науковець Карпюк (2019) свій науковий інтерес зосереджує на дефініції «комунікативна особистість», розглядає її як суб'єкт соціальної комунікації під кутом комунікативної діяльності.

Загалом, можна констатувати, що наукові розвідки щодо феноменології комунікативної компетентності можуть вважатися доведеними на сьогоднішній день, але різні аспекти цієї проблеми викликають невпинно зростаючий інтерес і перманентно знаходяться на вістрі наукових пошуків.

Мета статті: висвітлення теоретичних аспектів дефініції «комунікативна компетентність» та окреслення чинників її активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спілкування є одним із генеральних екзистенціалів людського буття. Кожна людина добре розуміє, що вся її траєкторія життєконструювання залежить від вміння спілкуватися, налагоджувати взаємодію, встановлювати і підтримувати контакти з людьми і, що все це відноситься до сфери комунікації. Комунікація є однією з головних форм активності особистості, без якої неможливі ані діяльність, ані пізнання, ані розвиток людини як соціальної істоти. Українське суспільство, наразі, перебуває у складних трансформаційних процесах, нестабільність сучасного соціального простору і системних змін у ньому обумовлюють необхідність модернізації та гуманізації соціальної взаємодії, оновлення, переоцінення,

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

переформулювання ключових механізмів та закономірностей життєдіяльності особистості в нових невизначених, динамічних реаліях. В умовах глобалізації інформаційного й комунікативного простору експоненційно зростають комунікативні навантаження на членів суспільства і упоратися з цим можливо лише людині, компетентній у комунікативній діяльності. Вміння здійснювати діяльність спілкування (комунікативну) вимагає від суб'єкта цієї діяльності володіння інструментом її реалізації – комунікативною компетентністю. Тобто, комунікативна компетентність набуває актуальності як особистісна характеристика людини, що визначає її здатність та готовність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, окреслювати мету спілкування, вирішувати питання і проблеми та досягати очікуваних результатів (Пляка, 2008).

Комунікативна компетентність (від лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся, *competentis* – здатний) – це здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, система внутрішніх ресурсів особистості, необхідних для побудови ефективної комунікації у певному колі ситуацій взаємодії (Гавриляк, 2019). Цей психологічний феномен передбачає певну сукупність знань, умінь, навичок, адекватну реакцію на контекст ситуації, вірну оцінку й інтерпретацію мети, інтересів, особистісних якостей співрозмовника, формуванням у нього позитивного сприйняття власної особистості (Прищак, 2010). Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особистості в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, впливати на співрозмовника у такий спосіб, щоб переконати в чинності своїх аргументів і конструктивно домогтися здійснення власних інтересів (Калашнікова, 2024). Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань і вмінь, які забезпечують ефективність комунікативного процесу. Комунікативна компетентність – це система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови продуктивної комунікації в ситуаціях міжособистісної взаємодії, здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, передбачає такий рівень взаємодії з соціумом, який дозволяє людині успішно функціонувати в суспільстві. Це узагальнена комунікативна властивість особистості, до складу якої науковці відносять розвинуті комунікативні здібності, сформовані уміння та навички міжособистісного спілкування, знання про ключові його закономірності та правила, які забезпечуватимуть ефективне відбування акту комунікації (Калашнікова, 2024).

Дослідниця Семенов (2013) окреслювала комунікативну компетентність, як складний, багатоаспектний феномен, інтегративну динамічну якість, яка включає в себе три компоненти:

- комунікативно-ціннісний (характеризує мотивацію щодо встановлення контакта зі співрозмовником, готовність та змога вступати в діяльність спілкування, ставлення до змісту компетентності та діяльності, в якій вона проявляється, усвідомлення необхідності отримання певної інформації, або її передачі з метою бути зрозумілим);
- особистісно-комунікативний (тезаурус знань в полі комунікації, специфічні комунікативні риси, комунікативні здатності, комплекс комунікативних умінь);
- поведінково-дієвий (досвід прояву компетентності у різноманітних ситуаціях, спроможність застосовувати навички правильної поведінки під час спілкування відповідно до конкретної комунікативної ситуації, оволодіння процесами самоналаштування, саморегуляції, самообілізації, здатність застосовувати всю потужність когнітивних можливостей, весь потенціал на практиці).

Науковець Максименко (2005) у структурі комунікативної компетентності виділяє гностичний (певний багаж знань щодо комунікації), конативний (орієнтованість, загальні та специфічні навички комунікації, здатність адекватно сприймати та оцінювати себе та інших) та емоційний (адекватні психоемоційні стани, соціальні установки, система уявлень, ставлення особистості) аспекти. Співзвучна з вищезазначеним є класифікація структурних

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

компонентів комунікативної компетентності в дослідженнях Добровтор (2013), яка виокремлює в ній когнітивні, виконавські та емоційні компоненти. Когнітивний компонент містить глибоке самопізнання та пізнання співрозмовників, необхідний багаж щодо сфер та форм спілкування, високий рівень ерудиції, конативний (виконавський) відповідає за ефективність використання різноманітних засобів (вербальних, невербальних, паралінгвістичних) для організації взаємного контакту в комунікації. У зоні відповідальності за позитивне самоставлення та налаштованість на партнера по комунікації знаходиться емоційний компонент комунікативної компетентності.

Характеризуючи дефініцію «комунікативна компетентність» ми звернемо увагу на поняття «комунікативна особистість». Особистість у психології – це, з одного боку, досить міцна система соціально значущих рис, що характеризує людину, як члена тієї чи іншої соціальної спільноти, з іншої – персональний носій цих рис, відповідальний суб'єкт свідомої діяльності (Пономарьов, 2016). З психологічної точки зору, особистість розглядається як структурна цілісність біологічних, психологічних та соціальних компонентів. Соціальний аспект структури особистості розглядає її в призмі комунікативної особистості – комуніканта, наділеного сукупністю стійких індивідуальних, соціально значущих якостей і характеристик, які визначаються його афіліативними потребами, когнітивним діапазоном і певним рівнем комунікативної компетентності, як суб'єкта соціальної комунікації (Карпюк, 2019). Формула особистості як суб'єкта діяльності виглядає так: «можу» + «хочу» + «знаю» + «вмію» + «дію», а під кутом комунікативної діяльності розшифровується наступним чином: «можу» (можливості і здатності до комунікації), «хочу» (мотив афіліації, інтереси, цілі, мотиви, цінності, переконання), «знаю» (засвоєна особистістю когнітивна інформація в абстрактно-логічній та образній формі), «вмію» (здатність людини щодо практичного використання цих знань у предметній діяльності соціальної взаємодії), «дію» (спосіб реалізації соціальних властивостей у всіх видах практичної діяльності) (Турбан, Сердюк, Бушанський, Москаленко, Маценко (2020). Тобто, визначальними для комунікативної особистості є три кардинальні параметри: мотиваційний, який становить ядро комунікативної структури особистості і виявляється у комунікативній потребі, когнітивний, являє собою внутрішній світ особистості і формується в процесі пізнавального досвіду, а саме, знання комунікативного коду для сприйняття змістової та оцінної інформації, здатність спостерігати за своєю мовною свідомістю, усвідомлювати та аналізувати свої комунікативні дії (рефлексивність), адекватно оцінювати когнітивний діапазон співрозмовника та поведінковий (функціональний, конативний), який передбачає практичне володіння вербальними, невербальними та паралінгвістичними засобами спілкування, вміння варіювати ними, вибудовувати дискурс відповідно норм і правил етикету. Вищезазначені компоненти комунікативної особистості складають її комунікативну свідомість, яка визначатиме поведінку людини під час інформаційної, інтерактивної, перцептивної взаємодії (Галицька, 2015). Чим більш високого розвитку набуває комунікативна свідомість, тим осмисленішою буде поведінка особистості у виборі мовленнєвих дій та конструюванні комунікативних ситуацій, тим більш високого рівня досягне її комунікативна компетентність. Таким чином, комунікативна особистість («homo communicatus») – один із проявів особистості, яка існує в просторі комунікації і обумовлена сукупністю своїх специфічних властивостей та характеристик, що визначаються ступенем її комунікативних потреб, когнітивним діапазоном, стереотипах поведінки, що сформувалися протягом пізнавального досвіду, та власне комунікативною компетенцією (Корніяка, 2011).

Комунікативна компетентність є однією з базових характеристик особистості, складним, багатоаспектним феноменом і містить такі складові, як комунікативні здатності, соціальний інтелект, комунікабельність, емпатію, рефлексію, комунікативну толерантність, знання, уміння і навички ефективного спілкування, володіння змістовною інформацією щодо комунікації та вміння оперувати нею, здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння, адекватну орієнтацію людини в самій собі, орієнтованість у різноманітних

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

ситуаціях спілкування, яка забезпечується життєвим досвідом (Пляка, 2008). Все це і складає комунікативний потенціал, як властиві особистості об'єктивні і суб'єктивні комунікативні можливості, які реалізуються як свідомо, так і стихійно і є внутрішнім резервом індивіда. Комунікативний потенціал особистості – це система її психологічних властивостей та особливостей, що набувається у процесі суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Це динамічне утворення, що розвивається системою властивостей й здатностей і є внутрішнім резервом особистості, забезпечуючи ефективну комунікативну її діяльність (Лаврухіна, 2013).

Потенційні комунікативні можливості особистості формуються як бажання індивіда самовиразитися, самоствердитися, самоактуалізуватися, зробити оптимальним процес соціально-психологічного відображення враховуючи свої індивідуальні психофізіологічні та соціально-психологічні властивості. Динамічний характер комунікативного потенціалу сприяє розвитку або гальмуванню комунікативних властивостей і здатностей особистості. Процес актуалізації внутрішніх комунікативних резервів є становленням стійких комунікативних зв'язків людини, які сприяють налагодженню інформаційного обміну, взаємовпливу, сприйняття і відображення соціальних відносин (Калашнікова, 2024).

Комунікативні здатності Мацюк та Хвесик (2017) визначають, як комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного та конструктивного спілкування, передачі і адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми, правильного розуміння себе і своєї поведінки та партнерів по комунікації. Комунікативні здатності виступають частиною структури особистості, що відповідає вимогам комунікативної діяльності та забезпечує її успішне функціонування. Достатній рівень розвитку комунікативних здатностей – це фундамент успіху майже у всіх життєвих обставинах, який забезпечить легкість та швидкість встановлювати контакти з об'єктами та суб'єктами спілкування, адекватну передачу і сприймання інформації, правильне розуміння себе, своєї поведінки та поведінки партнерів в ситуаціях комунікації і, відповідно, організацію взаємодії. Здатність використовувати на практиці ці здібності можна вважати, на думку багатьох психологів, комунікативними вміннями, а у випадку систематичного застосування цих вмінь, вони стануть комунікативними навичками.

Генеральною характеристикою цих здатностей виступають комунікативні якості «це якості, які відображають ступінь сформованості комунікативних умінь і становлять периферію комунікативних здібностей» (Доценко, 2021). Комунікативні якості – головний компонент ефективної взаємодії, це якості, які відображають ступінь сформованості комунікативних вмінь і є кісткою комунікативних здатностей. Це сукупність властивостей особистості, що характеризують її відношення до людей та забезпечують можливість становлення й підтримки контакту й взаєморозуміння між ними. Це тривало існуюча характеристика, що виявляється у спілкуванні та поведінці людини в різноманітних життєвих ситуаціях, але вона не є сталою, а постійно розвивається й вдосконалюється (Лаврухіна, 2013). До комунікативних якостей відносять спеціальні вміння особистості, які проходять тривалий період становлення, вдосконалення та розвитку, а саме: емпатія, доброзичливість, товариськість, автентичність, відкритість, ініціативність, тактовність, гнучкість, безпосередність, толерантність тощо (Черезова, 2014).

Комунікативна толерантність є інтегративним особистісним утворенням, своєрідною індивідуально-психологічною особистісною рисою, яка забезпечує внутрішній особистісний баланс, активну соціальну позицію з домінуючою психологічною готовністю до конструктивної взаємодії з людьми, які виявляють інші світоглядні установки, вирізняються іншим стилем мислення та незвичайними поведінковими патернами (Лапа, 2016). Комунікативна толерантність виступає умовою та детермінантою ефективної комунікації, убезпечує людину від конфронтації у суб'єкт-суб'єктній взаємодії і є показником комунікативної компетентності. Комунікативна толерантність є психологічним елементом комунікативної компетентності, містить у собі гуманістичну настанову на спілкування,

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

готовність і змогу вступати в діалогічні взаємини і виступає важливою умовою ефективної комунікації в різноманітних сферах людської взаємодії (Калашнікова, 2024). Вона проявляється в умінні знаходити спільну мову з різними людьми в різноманітних ситуаціях комунікації, в повазі й прийнятті ціннісно-сміслових позицій та установок інших членів соціуму, в спроможності знаходити індивідуальний підхід до них, виявляючи домінантно терпиму спрямованість свідомості до їх поведінкових проявів. Дотримання людиною комунікативно толерантних установок забезпечуватиме комфортні умови для всіх учасників взаємодії, доброзичливий її тип, виступатиме нейтралізатором будь-яких конфліктних інтенцій, а ось її відсутність унеможливить та деструктуватиме продуктивні міжособистісні відносини. Комунікативна толерантність – складний та багатоаспектний чинник комунікативної культури, суттєво значуща якість особистості, яка формується і розвивається як наслідок самоцінності людини і виступає одним із критеріїв її комунікативної компетентності.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна стверджувати, що комунікативна толерантність, як суб'єктивна характерологічна властивість особистості є одним із конституальних елементів комунікативної компетентності особистості і достатній її розвиток виступатиме маркером конструктивної взаємодії та ефективної комунікації, компетентності людини в комунікації, людини, готової підтримувати на досить високому рівні власну адаптацію у відношенні до усіх різновидів і проявів соціального життя.

У своєму теоретичному дослідженні ми звернули увагу на ще один чинник, який, на нашу думку, може розглядатися предиктором комунікативної компетентності особистості, соціальний інтелект – специфічне когнітивне утворення, яке забезпечує ефективність соціальної активності особистості, певну сукупність здібностей до успішної соціальної взаємодії, соціальну навичку, яка виявляється у знанні та дотримуванні певних соціальних норм та розумінні психофізіологічного стану партнера по комунікації (Любочкіна, 2024).

Інтелект (*intellectus*) – це сукупність психічних пізнавальних процесів, які забезпечують людині можливість розуміти та змінювати світ, це розум, здатність людини мислити, що забезпечує можливість здобувати все нові знання й ефективно використовувати їх в процесі життєдіяльності, а соціальний інтелект (*social intelligence -SI*), на думку Ковальнової (2015) – це сукупність спеціальних пізнавальних здібностей людини, що пов'язані з особистісними якостями, емоційними та вольовими процесами, які забезпечують сприйняття, розуміння, прогнозування поведінки та управління нею у міжсуб'єктних відносинах. Соціальний інтелект є складним та поліфункціональним соціально-психологічним феноменом, складовою загального інтелекту людини, що формується і розвивається лише в умовах соціальної взаємодії. Це – інтегральна інтелектуальна здатність, що визначає успішність спілкування, соціальної адаптації та соціальної взаємодії. Він об'єднує і регулює всі когнітивні процеси, які пов'язані з відображенням соціальних суб'єктів, партнерів по спілкуванню й забезпечує розуміння вчинків, дій, поведінки людини, розуміння вербальних, невербальних та паралінгвістичних її реакцій (Калашнікова, 2024). Особливістю соціального інтелекту є пізнавальна активність у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, тобто об'єктом когнітивних процесів соціального інтелекту виступає поведінка людини. Складові соціального інтелекту об'єднані у дві групи: когнітивні (розуміння людей, оцінка перспективи, знання спеціальних правил поведінки з іншими людьми, відкритість у відносинах) та поведінкові (соціальна пристосованість, здатність взаємодіяти з людьми та виявляти теплоту в міжособистісних взаємовідносинах) (Любочкіна, 2024, с.13).

Соціальний інтелект проявляється й розвивається в процесі соціалізації, на основі досвіду спілкування з іншими людьми та індивідуального навчання на успіхах та невдачах, отриманих в результаті спільної діяльності та соціальної взаємодії, це своєрідний фонд соціальних знань. Характерною відмінністю людей з розвинутим соціальним інтелектом є здатність відчувати те, що відчувають інші люди, вони інтуїтивно знають, що і як саме сказати в процесі соціальної взаємодії, чують та аналізують думку співрозмовника, а не

Випуск 23, 2024. Збірник наукових праць РДГУ

намагаються самоствердитись завдяки йому, здатні розпізнавати за словами та за виразами обличчя людини її ментальний стан, володіють соціальною інформацією для оцінювання соціальних ситуацій, як правило, з розвинутим почуттям гумору. Основними конструктами соціального інтелекту є здатність особистості розуміти різні життєві ситуації, адекватно оцінювати і прогнозувати, як власні вчинки і поведінку, так і поведінкові вияви інших людей, високий рівень соціальної адаптованості та прийняття соціальною групою. Отже, ми припускаємо, що розвиток вище зазначеного соціального феномену, який визначає здатність людини до успішної взаємодії з іншими членами соціуму, адаптації до різноманітних ситуацій оточуючої соціальної дійсності, конструктивного вирішення конфліктних ситуацій та гнучкою орієнтацією в них, прогнозування найбільш вірогідних реакцій партнерів по комунікації може розглядатися як структурний компонент та чинник комунікативної компетентності. Для більш ґрунтовних висновків і підтвердження нашого припущення потрібен більш глибокий та детальний моніторинг цього психологічного феномена.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, теоретичний аналіз наукової проблеми дозволяє стверджувати, що комунікативна компетентність розглядається як система внутрішніх резервів особистості, необхідних для ефективної комунікативної діяльності у визначеному колі різноманітних ситуацій міжособистісної взаємодії і включає в себе сукупність знань, умінь і навичок, чуттєвий та практичний досвід індивіда, здатність і готовність установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, орієнтованість у різноманітних ситуаціях взаємодії при перманентній мінливості міжособистісних відносин, а комунікативна толерантність та розвинутий емоційний інтелект виступатимуть каталізаторами успішного вибудовування позитивних міжособистісних стосунків, сприяючи тим самим підвищенню рівня своєї комунікативної компетентності.

Перспективи подальших досліджень і розвідок можуть бути пов'язані з поглибленням пошуків чинників активізації комунікативної компетентності особистості та встановлення кореляційних зв'язків між рівнем означеного феномену та комунікативною толерантністю і соціальним інтелектом.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Галицька, М. М. (2015). Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Освітологічний дискурс*, 2(10), 39-48.
- Гавриляк, Л. С. (2019). Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Науковий журнал «ЛОГОС». Мистецтво наукової думки*. 3, 70-73.
- Гене́за поняття «особистість» в українській психологічній науці. (2020). Київ : Вид. дім «Слово».
- Дзикович, О. В. (2015). *Комунікативно-прагматичні аспекти мовлення*. Київ : НТУУ «КПІ».
- Добротвор, О. В. (2013). Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 4, 56-62.
- Доценко, Л. В. (2021). *Розвиток комунікативної компетентності студентів ВНЗ як чинник їх професійного становлення*. Взято з <http://jrn1.nak.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2109/0>.
- Карпюк, Ю. Я. (2019). Комунікативна компетентність як складова успішного професійного розвитку психолога. *Scientific journal Virtus*, 36, 41-57.
- Калашнікова, Г. В. (2024). *Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності особистості в юнацькому віці*. Кривий Ріг : КДПУ.
- Корніяка, О. М. (2011). Психологія розвитку комунікативної компетентності на різних етапах професійного становлення особистості. *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка*, 39, 210-222.
- Ковальова, О. А. (2015). Проблема визначення поняття «соціальний інтелект» у психологічній науці. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 10(41), 10-14.

- Лапа, В. М. (2016). Наукові підходи до визначення поняття «комунікативна толерантність». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 6(2), 61-65.
- Лаврухіна, Т. В. (2013). Співвідношення понять «комунікація», «спілкування», «комунікативна компетентність» у сучасній педагогічній науці. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 19, 227-333.
- Любочкіна, Г. О. (2024). Соціальний інтелект в структурі загальної інтелектуальної обдарованості: історико-психологічний аналіз. *Вчені записки ТНІ імені В. І. Вернадського*, 35(74), 12-17.
- Максименко, С. Д., & Заброцький, М. М. (2005). *Технологія спілкування. Комунікативна компетентність вчителя*. Київ: Главник.
- Мацюк, З., & Хвесик О. (2017). Комунікативні здібності як домінантна характеристика мовленнєвої особистості дитини. *Педагогічний часопис Волині Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 1(4), 88-94.
- Орбан-Лембрик, Л. (2010). *Психологія професійної комунікації*. Чернівці: Книги ХХІ.
- Пляка, Л. В. (2008). Формування комунікативної компетентності на сучасному етапі модернізації освіти. *Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Суми : ВВП Мрія-1*, 2, 253-256.
- Пономарьов, О. С. (2016). Філософія комунікативної компетенції. *Теоретичні аспекти філософії*, 9, 53-60.
- Прищак, М. Д. (2010). Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2, 5-8.
- Семенов, О. (2013). Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів: аксіологічний підхід. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 37, 266-270.
- Черезова, І. О. (2014). Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 1(1), 103-107.

REFERENCES

- Halytska, M. M. (2015). Skladovi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Components of the communicative competence of students of higher educational institutions]. *Osvitohichnyi dyskurs*, 2(10), 39-48. [in Ukrainian].
- Havryliak, L. S. (2019). Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi pidhotovky suchasnoho fakhivtsia. [Communicative competence as a component of professional training of a modern specialist]. *Naukovyi zhurnal «LOHOS». Mystetstvo naukovoï dumky*, 3, 70-73. [in Ukrainian].
- Heneza poniattia «osobystist» v ukrainskii psykholohichnii nautsi [The genesis of the concept of "personality" in Ukrainian psychological science]. (2020). Kyiv : Vyd. Dim «Slovo». [in Ukrainian].
- Dzykovich, O. V. (2015). *Komunikatyvno-prahmatychni aspekty movlennia* [Communicative and pragmatic aspects of speech]. Kyiv : NTUU «KPI». [in Ukrainian].
- Dobrotvor, O. V. (2013). Komunikatyvna kompetentnist yak predmet naukovooho doslidzhennia [Communicative competence as a subject of scientific research]. *Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka*, 4, 56-62. [in Ukrainian].
- Dotsenko, L. V. (2021). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv VNZ yak chynnnyk yikh profesiinoho stanovlennia [Development of communicative competence of university students as a factor in their professional formation]. Vziato z http://jrn1.nak.edu.ua/index.php/Visnik_PP/article/view/2109/0. [in Ukrainian].
- Karpiuk, Yu. Ya. (2019). Komunikatyvna kompetentnist yak skladova uspishnoho profesiinoho rozvytku psykholoha [Communicative competence as a component of successful professional development of a psychologist]. *Scientific journal Virtus*, 36, 41-57. [in Ukrainian].

- Kalashnikova, H. V. (2024). *Psykhologichni osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti v yunatskomu vitsi* [Psychological features of the development of communicative competence of the individual in adolescence]. Kryvyi Rih : KDPU. [in Ukrainian].
- Korniaka, O. M. (2011). Psykhologhiia rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti na riznykh etapakh profesiinoho stanovlennia osobystosti [Psychology of the development of communicative competence at different stages of professional formation of the individual]. *Naukovi zapysky Instytutu psykhologii imeni H. S. Kostiuka*, 39, 210-222. [in Ukrainian].
- Kovalova, O. A. (2015). Problema vyznachennia poniattia «sotsialnyi intelekt» u psykhologichnii nautsi [The problem of defining the concept of “social intelligence” in psychological science]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 10(41), 10-14. [in Ukrainian].
- Lapa, V. M. (2016). Naukovi pidkhody do vyznachennia poniattia «komunikatyvna tolerantnist» [Scientific approaches to the definition of the concept of “communicative tolerance”]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Psykhologichni nauky*, 6(2), 61-65. [in Ukrainian].
- Lavrukhina, T. V. (2013). Spivvidnoshennia poniat «komunikatsiia», «spilkuvannia», «komunikatyvna kompetentnist» u suchasni pedahohichnii nautsi [Correlation of the concepts of “communication”, “communication”, “communicative competence” in modern pedagogical science]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii, pedahohiky*, 19, 227-333. [in Ukrainian].
- Liubochkina, H. O. (2024). Sotsialnyi intelekt v strukturi zahalnoi intelektualnoi obdarovanosti: istoryko-psykhologichnyi analiz [Social intelligence in the structure of general intellectual giftedness: historical and psychological analysis]. *Vcheni zapysky TNI imeni V. I. Vernadskoho*, 35(74), 12-17. [in Ukrainian].
- Maksymenko, S. D., & Zabrotskyi, M. M. (2005). *Tekhnologhiia spilkuvannia. Komunikatyvna kompetentnist vchytelia* [Technology of communication. Communicative competence of the teacher]. Kyiv : Hlavnuk. [in Ukrainian].
- Matsiuk, Z., & Khvesyk, O. (2017). Komunikatyvni zdibnosti yak dominantna kharakterystyka movlennievoi osobystosti dytyny [Communicative abilities as a dominant characteristic of the child's speech personality]. *Pedahohichni chasopys Volyni Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 1(4), 88-94. [in Ukrainian].
- Orban-Lembryk, L. (2010). *Psykhologhiia profesiinoy komunikatsii* [Psychology of professional communication]. Chernivtsi: Knyhy XXI. [in Ukrainian].
- Pliaka, L. V. (2008). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti na suchasnomu etapi modernizatsii osvity [Formation of communicative competence at the present stage of modernization of education]. *Derzhava i pravo: problemy stanovlennia i stratehiia rozvytku : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Sumy : VVP Mriia-1*, 2, 253-256. [in Ukrainian].
- Ponomarov, O. S. (2016). Filosofiia komunikatyvnoi kompetentsii [Philosophy of communicative competence]. *Teoretychni aspekty filosofii*, 9, 53-60. [in Ukrainian].
- Pryshchak, M. D. (2010). Komunikatsiia, spilkuvannia, komunikatyvnist : katehorialnyi analiz [Communication, communication, communicativeness: a categorical analysis]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, 2, 5-8. [in Ukrainian].
- Semenoh, O. (2013). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv: aksiologichnyi pidkhid [Formation of communicative competence of future economists: an axiological approach]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*, 37, 266-270. [in Ukrainian].
- Cherezova, I. O. (2014). Komunikatyvna kompetentnist yak intehralna yakist osobystosti [Communicative competence as an integral quality of personality]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 1(1), 103-107. [in Ukrainian].

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE INDIVIDUAL: DEFINITIVE FIELD OF THE PROBLEM IN PSYCHOLOGICAL DISCOURSE**Olena Pinskaya**

PhD in Pedagogical, Assistant Professor
Kryvyi Rih State Pedagogical University
<https://orcid.org/0000-0003-3481-1277>

Anna Kalashnikova

Master's Student
in psychology and pedagogy
Kryvyi Rih State Pedagogical University
<https://orcid.org/0009-0004-0364-9486>

DOI https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi23.410

Abstract. *The article is devoted to the theoretical analysis of the problem of communicative competence as an internal resource for effective communication. It outlines the conceptual ideas for understanding the essence of terms such as "communicative competence," "communicative personality," "communicative potential," "communicative abilities," "communicative tolerance," and "social intelligence." The socio-psychological significance of competence in communication is analyzed in the context of the uncertain situation in modern Ukrainian life amid the ongoing military conflict. In today's reality, every individual faces the need to solve complex tasks, requiring the engagement of a wide range of individual psychological resources, one of which is communicative competence. Most researchers of this phenomenon agree that communicative competence is a multifaceted, integrative, and generalized personality trait. It encompasses well-developed communicative abilities, formed interpersonal communication skills, and integrative personal dynamic qualities expressed in communication. Communicative competence is realized only through the disclosure of the individual's communicative potential. In the article, communicative competence is examined through the unity of motivational, cognitive, and operational components. It also provides a theoretical and methodological review of various approaches to the structure of communicative competence in the scientific works of the Ukrainian psychological community. The features of activating this multifaceted phenomenon are identified and characterized, with a focus on significant personal qualities of a communicative personality, such as communicative tolerance and social intelligence. These qualities are positioned as factors of positive subject-subject interaction and are essential for success in any communication scenario.*

Key words: *communicative competence, communicative personality, communicative potential, communicative abilities, communicative tolerance, social intelligence.*

Стаття надійшла до редакції 12.11.2024 р.